

Роман Рахманний

ДЕРЖАВНИЦЬКА СЛАВА УПА

Лондон 1984

Роман Рахманний

ДЕРЖАВНИЦЬКА СЛАВА УПА

Лондон 1984

Вперше друкована в журналі *»Визвольний Шлях«*,
кн. 12 за 1983 і кн. 1, 2 за 1984.

© Права застережені за Автором і Українською
Видавничою Спілкою
200 Liverpool Road,
London, N1 1LF

І. ПОЧУТТЯ І РОЗУМ У НАШІЙ ВІРІ

Кожна річниця чи ювілей збуджує в людській душі глибокі почуття. Вони дуже важливі, бо щире почуття оживляє всяку віру людини: в себе саму, у своїх людей, у свою національність, у свою Церкву і в Бога.

Все ж таки, самих почуттів не вистачає для того, щоб наша віра була сильна і довготривала. Вже св. Павло остерігав своїх одновірців, перших християн, словами: »Віра ваша повинна бути розумна...« Значить, віра мусить ґрунтуватися на знанні й розумінні основних правд релігії, а не тільки бути наслідком чуттєвого захоплення словами чи уявленнями про ці правди. Почуття швидко прохолоджуються, слабнуть, гаснуть і тоді віра легко може захитатися під ударами розумових аргументів ворога, що свої фальшиві догми підпирає хитрими розумовими доказами — т. зв. діалектикою.

Те саме стосується і нашої віри в українську національну справу. Навіть найгарячіші патріотичні почуття охолонуть під подумом часу й обставин; а тоді віра у справедливість української державницької справи може заламатися під впливом ворожої пропаганди, озброєної розумовими аргументами. Треба, щоб наша особиста віра в ідею української самостійної соборної держави ґрунтувалася на розумових, наукових аргументах та щоб вона оновлювалася нашими глибокими почуттями й переживаннями.

Ось чому організована українська громадськість рік-річно влаштовує святкування роковин української незалежної державности й інших історичних подій. Під час концерту українських пісень і музики запрошений доповідач має завдання наново обґрунтувати цю українську справу так, щоб учасники святкування придбали новий запас думок — спільно зроблених висновків щодо даної історичної події, щоб таким чином вони відсвіжили і зміцнили свою національну віру.

З такою самою метою протягом 1982 року вся вільна українська громадськість відзначила сорокаріччя Української Повстанської Армії. Ішлося про те, щоб відсвіжити у пам'яті українського вільного суспільства саму історію виникнення збройно-політичного руху УПА, поглибити розуміння суті й досягів того руху в усій визвольній боротьбі українського народу і додатково довести до відома чужоземних політичних і військових кіл цей найбільш новочасний доказ державницьких прагнень української нації.

Завдання виконано

Вважаю, що завдяки ініціативі революційної ОУН та вояцтва УПА у вільному світі це завдання виконано з честю на всю широчінь українського й міжнародного життя на трьох континентах: європейському, північно-американському та австралійському. Відлуння однорічної кампанії за родовід, честь і славу УПА занотовано також і на азійському континенті, де принаймні в колах деяких азійських країн назва, ідея і концепція визвольної боротьби УПА трактується, як серйозний вияв волі українського народу. Незамінну роль зокрема в цій галузі міжнаціонального зв'язку і взаєморозуміння перед обличчям імперіялістичної Москви виконали українські керівні діячі Антибольшевицького Блоку Народів (АБН).

Список членів Світового Комітету для Відзначення 40-річчя УПА — наочний доказ того, як далеко й широко у світі пролунала слава УПА, якщо порівняти сьогоднішню ознайомленість видатних чужоземних діячів з темною стіною незнання й упередження до політично-збройної боротьби УПА в роки 1945-1950.

Виправдалася наполеглива активність українських націоналістів серед свого і чужоземних суспільств на Заході, виправдалася концепція АБН, що її з небуденною енергією і непоступливістю проводив у життя голова Проводу ОУН Ярослав Стецько, як президент АБН. Вміло застосовуючи активістські якості персоналу рев. ОУН, Ярослав Стецько зумів захопити своїм ентузіазмом групу патріотів, що буквально частину свого життя віддали справі АБН. Як найближчий його співробітник і редактор різномовного журналу «АБН-Кореспонденс», Слава Стецько вирішальною мірою причинилася до тривалості тієї міжнаціональної діяльності і виведення української справи на міждержавні форуми.

Політично-збройна боротьба УПА в роки 1942-1952 була для цих українських діячів найпереконливішою візитною карточкою у їхніх зустрічах, розмовах і домовленнях з діячами інших національностей, загрожених Москвою або вже на ділі поневолених. Без тієї «візитної карточки» ніхто з чужинців не трактував би серйозно будь-кого з українців, навіть якщо вони говорили б янгольськими мовами про потребу відновлення української суверенної держави на землях України. УПА — своєю організованістю, своєю військовою вмілістю і своїм понаддесятирічним досягом у боротьбі проти двох наймогутніших тоталітарних великодержав — була протягом минулих трьох десятиріч тим «козирем», який дозволив українським патріотам стати партнером у міжнаціональних і міждержавних зустрічах.

Національний капітал

Для емігрантів узагалі та для однієї національної групи зокрема це не абиякий успіх, а для української революційно-визвольної групи, то й поготів: адже ж українська справа перетинає впоперек, вздовж, вертикально, горизонтально й діагонально поперез інтенси (дійсні та уявні) багатьох країн і великодержав. Тому, хто тільки з українців спромігся пробити одну щілину в мурі, який оточує «українську справу», той заслуговує на велике визнання.

Але цей успіх — повторюю — був можливий тільки завдяки «капіталові української крові», пролитой на бойовищах України в боротьбі проти чужоземних наїзників і місцевих імперіялістів. Ось чому не тільки у сорокаріччя, але й кожного року збірно й окремо українці й українки повинні відсвіжувати свої знання про УПА. Ми повинні оживляти свою віру в українську справу почуттями зв'язку з вояцтвом УПА і їхніми бойовими друзями з ОУН та озброюватися розумовими аргументами на підтримку єдиної й незмінної вимоги української людини — відновлення Самостійної Суверенної ні від кого незалежної Держави українського народу на всіх його історичних землях — це справа українців, їхніх сусідів у центрально-східній Європі та всього людства, загроженого імперіялістами Москви.

Вийшовши із таких засновків, наново обмірковую тему УПА з перспективи її 40-річчя і свої тези формулюю так, як я їх з'ясував слухачам у Канаді й США протягом ювілейного 1982 року.

II. РОДОВІД УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Щоб належно оцінити історичне місце, ролі і значення УПА у всій визвольній боротьбі української нації, треба насамперед уточнити родовід тієї політично-збройної формації. Адже День св. Покрова — 14 жовтня 1942 року — це тільки умовна, розсудлива історична дата, яку своїм декретом від 30 травня 1947 року Українська Головна Визвольна Рада (УГВР), як політичне керівництво всіх видів революційно-визвольної боротьби на українських землях, визначила, як дату постановня УПА.

Звичайно, за цим рішенням таїться глибока політично-виховна думка: пов'язати діяння УПА з традиційно-історичною збройною силою українського народу: з козацтвом наддніпрянським, яке в своїх походах покладалося на Покров Божої Матері. Автори декрету, як і засновники новочасного українського козацтва, мали глибоке відчуття єдності історичного процесу в розвитку української нації.

Державницькі традиції

Це відчуття єдності було зокрема сильне в членів революційної ОУН. Вона продовжила активізм Української Військової Організації та ОУН під проводом полк. Євгена Коновальця, установ, що зросли на ґрунті армій Української Народньої Республіки — Дійової Армії УНР і Української Галицької Армії. А вони були тільки результат вчення українських істориків і письменників. Михайло Грушевський своєю «Історією України-Руси» пов'язав у єдине органічне ціле позірно окремі чи суверенні періоди розвитку й падіння української державности. Тарас Шевченко, Іван Франко і Леся Українка вогнем свого творчого слова і візією України «від Бескиду по Кавказ» цю науково-історичну схему надихали життям і мотивацією-спонуканнями до діяння. Микола Міхновський оформив першу політичну програму самостійної України.

Практичними зразками для організаторів УПА служили всілякі повстанські рухи — чужоземні і рідні. Серед цих останніх — козацькі повстанці, гайдамаки і повстанці, які обороняли вже саму концепцію Української Народньої Республіки після окупування України советоросійськими військами. Головнокомандуючий УПА ген. Роман Шухевич свідомо присвоїв собі прізвище «Чупринка» від прізвища Грицька Чупринки, поета і керівника українських повстанців, якого советоросіяни розстріляли ще 1921 року.

Та й сама назва для збройних українців 1942 року пов'язувала їх радше з державницькою настановою тих «повстанців», а не з «партизанами», що їх мали на території України регулярні армії (свої та чужі) за фронтом своїх противників. Повстанець означало і означає досі: вояк самостійної збройної сили на своїй рідній території, сили з власною військовою структурою і центральним політично-військовим керівництвом на час до створення чи відновлення регулярної української національної армії та всенародного правління на базі української конституції.

Традиції регулярної армії

Шануючи всякі вияви збройного опору на землях України впродовж минулих століть (гайдамаків, опришків, бунтівників типу Кармелюка і повстанців-партизан, що діяли за большевицьким і денікінським фронтами під час існування української національної армії), українські націоналісти в роках 1929-1942 все ж таки не хотіли йти шляхом цих своїх історичних попередників. Вони, українські націоналісти, прагнули бути вояками української національної армії, що вже в самому своєму зародку допомогла б відновити українську суверенну державність, зформувати само-

стійницьке правління та охоронити його державницьку роботу на черговому етапі. Ось чому ані Гонта, ані Залізняк, ані Довбуш, ані літературний Тарас Бульба не мали для українських націоналістів у 1941 році іншого значення, як тільки емоційні символи-зразки українського бойового завзяття. Бо націоналісти розуміли, що всі ті історичні персонажі не мали завершеного українського державницького ідеалу та очолювали радше інстинктовні бунтарські рухи народніх мас, доведених до розпуки чужоземним гнітом. Це були рухи без державницької концепції та без політичного керівництва.

Тим часом УВО і ОУН безперервно намагалися підготувати свої власні військові кадри — власними і чужинецькими засобами! — для того, щоб у пригожий час своїми організаційними формами охопити революціонізовані народні маси і спрямувати їх у державницькому, а не бунтарському чи «партизанському» напрямку. Обидва ці напрямки неминуче ведуть до розпорошення національних сил через отаманщину, яку так переконливо змалював М. Гоголь у своєму «Тарасі Бульбі», а шкідливість якої пізнали на власній шкідливості наші предки в роки 1918-1919.

Теорія виправдалася

Події в Карпатській Україні в березні 1939 року та у Львові 30 червня 1941 року переконливо доказали правильність того підходу українських націоналістів. Маючи підтримку жменьки українських вояків-націоналістів у формації «Карпатська Січ», закарпатські патріоти спромоглися перетворити свою автономну область у самостійну Карпатську Україну, з власним соймом і урядом. Значить, зуміли вивести українську державницьку справу на міждержавний форум, принаймні в тогочасному територіально звууженому форматі суверенної держави.

У Львові 1941 року, при наявності у місті невеликої групи українських вояків-націоналістів у чужих мундирах, але свідомих своєї державницької місії, революційна ОУН могла якоюсь мірою більш впевнено проголосити самостійницький уряд і таким чином відновила українську державність на звільненій від росіян території. Заскочені керівники гітлерівської Німеччини були б уже першого дня арештували прем'єр-міністра Ярослава Стецька і всіх членів його уряду, якщо б вони легковажили повстанський потенціал кадрів рев. ОУН. Але німецькі розвідувальні установи добре знали про те, що вже з перших днів німецького походу в Україну українські націоналісти заготовляли зброю та підготовляли свої збройні відділи — спершу з надією на те, що новопроголошений самостійницький уряд матиме реальну можливість діяти суверенно і формуватиме регулярну українську армію, а опісля, коли німці придушили львівську спробу правити собою на своїй землі,

українські націоналісти продовжували готувати свої військові відділи для опору німцям.

В Галичині тоді це не було можливе, тому почалось перекиднання людей на північну Волинь і південне Полісся вже восени 1941 року. Підпільний Провід рев. ОУН правильно вирішив не йти на негайну конфронтацію з німецьким окупантом, бо це означало б загубити кадри членів ОУН і військовиків. Насамперед треба було переформуватися, зміцнити пошарпану арештами мережу ОУН, підготувати народні маси до нового етапу боротьби, розвинути матеріальну та збройну бази для збройних відділів, а зокрема — знайти сміливців, що підняли б зброю навіть проти такої тогочасної потуги, як гітлерівська Німеччина.

Готування протинаступу

Будь-який військовий наступ вимагає довгої підготовки. Якщо її немає або якщо вона невиспичана, тоді такий наступ заломиться і створить ворогові можливість завдати нищівного контрудару. Револьюційна ОУН не могла вдаватися до такого передчасного наступу навіть коли самостійницький уряд, покликаний нею до життя в тих революційно-воєнних умовах, був зліквідований і треба було заманіфестувати протест проти цього насильства.

Єдино реальний протест міг бути у формі підготовки збройних відділів для повстанської боротьби у час та в умовах, вибраних політичним керівництвом, а не накинених сильнішим ворогом. Відмова прем'єра Ярослава Стецька і провідника ОУН сл. п. Степана Бандери уневажнити Акт 30 червня був ознакою того опору, а перехід членів ОУН і військовиків у підпілля надав йому життя. Ідучи свідомо на збройний конфлікт з Німеччиною, рев. ОУН, а зокрема її військові керівники, нічим не допомогла окупаційній німецькій армії в оволодінні Україною. Самостійники не могли йти на коляборацію навіть у такій мінімальній формі, як співпраця «Поліської Січі» з місцевою німецькою адміністрацією, бо це було б запереченням державницького акту 30 червня.

Треба було спершу відтягнути якомога більше українських патріотів із німецьких військових формацій, а покищо — не викликаючи додаткових репресій — готувати військово-збройну базу в тих районах України, де це було практичне у світлі далекосяжного планування. Приблизно 12 місяців в умовах німецького терору і його наслідків — це не надто довгий проміжок часу для того, щоб на День св. Покрова 14 жовтня 1942 мати вже вишколені збройні відділи з власною базою постачання і рекрутування, — повстанських відділів, а не бунтарів чи партизан... повстанців з державницькою ідеєю та політичним керівництвом.

III. СТАВКА НА ВЛАСНІ СИЛИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У жовтні 1942 року на Поліссі й Волині вже були готові українські національні відділи повстанців, а загальна ситуація на північно-західних землях України, окупованої німцями, була пригожа для явних повстанських операцій. Потреба явних дій цих відділів визначувалась не тільки національно-державницькими міркуваннями на далеку мету, але й безпосередніми інтересами українського населення.

Німецький наїзник не тільки заперечив право українського народу на власну суверенну державу і самостійницьке правління, але й також почав фізично винищувати українців, як національність. Політику німецького геноциду супроти українців мабуть найдосадніше з'ясував на одній нараді гітлерівських верховодів маршал Герінг ось якими грубими словами: »Українських чоловіків треба поголовно винищити, а українське жіноцтво віддати німецьким огирам« на помноження кількості німців .

Це не була тільки словесна теорія, ні. Німецька адміністрація своїми поліційними відділами, з допомогою місцевих поляків і своїх союзників-угорців, жорстоко розправлялася з українськими селами за будь-що, навіть без серйозної причини, а найчастіше в наслідок провокаційних вихваток поляків у спілці з советоросійськими парашутистами-партизанами.

Так, напр., без ніякої провокації з боку українців німці знищили до тла, разом з людьми, село Малин, а опісля село Губків, де багатьох мешканців спалили живцем у церкві разом з їхнім душпастирем. Про цей німецький злочин супроти українців свідчить протестний лист еп. Платона до митрополита Полікарпа з 1943 р.

Але це тільки два найяскравіші приклади німецької геноцидної політики, що мала на меті перетворити Україну в німецьку колонію без українців.

Між молотом і ковадлом

Хто міг зважитися і стати в обороні безборонних українських селян? Адже тоді ворожа до Німеччини советська Росія несла українському народові таку саму загладу: розстрілами, штучним голодом, засланнями в Азію та поселюванням в Україні москалів і русифікованих етніків... Через своїх парашутистів-партизан 1942-1943 року Москва спричинювала загострення німецького терору супроти українського населення. Для Москви важливо було викликати за фронтовою лінією якнайбільший заколот і конфлікт

між німецькою владою та українцями. Результат: геноцид на землях України.

А демократичні великодержави Заходу?.. Щоб ми не забули, треба нагадати: Великобританія, Сполучені Штати Америки, а за ними Канада, Франція та інші країни цілковито нехтували державницькі прагнення українського народу. Їхні державні, культурні, церковні та суспільні керівники — разом з т. зв. вільною пресою — навмисне промовчали штучний голод в Україні 1933 року, що утробив понад сім мільйонів українців та українок кожного віку.

Тепер, під час війни, їхні керівники далі вважали, що усамотійнення України могло б тільки послабити военний потенціал советської Росії. Тому про недолу українців під німецьким ярмом тогочасний Лондон, Вашінгтон і Оттава дбайливо мовчали. Вони трактували Україну, як т. зв. невід'ємну частину великої Росії та згодом відмовлялися визнати навіть военний вклад України в перемогу над гітлеризмом.

Значить, на переломі 1942 і 1943 років нашого населення не могли охоронити перед німецькими каральними відділами дрібні групки якогось отамана. Поперше, «отаманська» група була надто нечисленна, мала місцевий характер і ніколи не спромоглася б розвинути у всенародній рух з політичним керівництвом. По-друге, ані «отаман» ані його «дорадники» самі не знали, що в цій складній ситуації чинити: вони пробували змовлятися раз з німецькою окупаційною владою, то знову з советоросійськими партизанами. При такій настанові українське населення далі було жертвою берлінсько-московського геноциду, а українська державницька справа навіть не входила в рахунок.

Єдино тільки збройні відділи політичної організації, що мала на меті відбудову самостійної української держави і не йшла на ніякі компроміси з будь-котрим імперіялізмом, могли припинити — або принаймні обмежити — німецьке і советоросійське розбишацтво. Значить, тільки відділи рев. ОУН, що з жовтня 1942 року починають явні самостійні бойові операції.

Перші перемоги

Перетривавши перші місяці зими (а зима навіть для регулярної армії створює великі труднощі!), ці відділи завдають у лютому 1943 року дошкульних ударів німецьким поліційним частинам. »В тяжких і численних боях УПА розбила численні бази большевицьких партизан та очистила від їхніх банд Рівненщину, Житомирщину, Лучщину, Костопільщину, Ковельщину, Крем'янецьщину, південну Сарненщину та Берестейщину і, користаючи з цілковитої прихильності та помочі населення, звільняє крок за кроком все нові терени Волині, Полісся, Поділля, Житомирщини й Київ-

щини...», — сказано в журналі рев. ОУН »Ідея і Чин«, ч. 5 за 1943 рік.

Таким чином усі спроби Москви перетворити західньо-українські землі у свою партизанську базу за ціну української крові й майна розбилися об відсіч збройних відділів УПА. Водночас спроби гітлерівського генерала фон дем Баха (згодом ліквідатора Варшавського повстання) придушити український повстанський рух на Волині й Поліссі закінчилися ганебною невдачею. Від українських куль там, поряд з багатьма військовими, поліційними і цивільними німецькими наказодавцями, загинув і співробітник Гітлера, керівник СА Віктор Люце. Через декілька місяців опісля від українських пострілів загинув також советоросійський маршал Н. Ватутін — символ московського окупанта України.

Успіхи збройно-політичної боротьби рев. ОУН та УПА під час війни та зокрема в ситуації між німецьким молотом і московським ковадлом можна пояснити тільки підтримкою українського населення. Стратегія й тактика рев. ОУН і наполеглива підготовка власних збройних відділів та революційних клітин протягом т. зв. тихих місяців — від жовтня 1941 до жовтня 1942 — створили передумови для того успіху. Та що найважливіше: рев. ОУН і УПА урятували честь української нації, бо вони боролися проти німців не в угоду альянтам, але в ім'я права українського народу жити і правити собою в самостійній українській державі.

IV. СТАВКА НА ВЛАСНІ СИЛИ У МИРНИЙ ЧАС

Ставка на власні сили, згідно із самостійницькою концепцією стратегії й тактики, дозволила ОУН і УПА розвинути політично-збройний опір двом імперіялістам під час Другої світової війни. Ставка на власні сили при підтримці народніх мас допомогла цим двом визвольним формаціям продовжити той опір в організованих формах ще на декілька років мирного часу — приблизно до 1953 р.

Всі чужоземні рухи опору та повстанці мали допомогу великодержав: вишколом, озброєнням, постачанням і персоналом. Тітовці в Югославії, маоїсти в Китаї, В'єтконг у В'єтнамі... Котрі не мали такої допомоги або кому із них її припинено, ті негайно заламувалися під ударами окупанта, як серби, поляки, хорвати, естонці.

Тільки український національний рух опору протривав і навіть сильніше проявилися перед обличчям світу в післявоєнні роки. А опісля його учасники-революціонери понесли ідею »Свобода народам — свобода людині!« у советоросійські концтабори і там викликали рух опору серед різнонаціонального населення »архіпелагу ГУЛаг«.

Під московською окупацією

Ми сьогодні та в майбутньому з почуттям гордості відновуємо і будемо відновувати тяжкі втрати Москви у цьому нерівному для ОУН-УПА десятирічному бою. Адже з розгрому парашутно-партизанських з'єднань почавши, через загибель марш. Ватутіна до знищення двох генералів-спеціалістів у поборюванні повстанців протягся довгий визвольний шлях, на якому згинувло яких 30 тисяч советських солдатів. Приблизно до 1950 року московські військово-поліційні частини провели проти ОУН і УПА 15 великих наступальних операцій, що привернули увагу навіть закордонних військових спостерігачів. Загибель кількадесятьох вищих советоросійських старшин свідчить про зтяжність боїв і вміння вояцтва УПА ефективно покористуватися своїм досвідом з протинімецької боротьби та вдосконаленою організаційною структурою своєї армії та революційної мережі.

Морально-політичної шкоди українські борці завдали Москві ще більшої від шкоди в матеріялі й людях. Майже всі народи СРСР побачили, що Москві таки можна протиставитися, якщо є справжні патріоти, організовані у визвольний рух із власною самостійницькою концепцією і живим зв'язком до народніх мас. Хоча Москва всіляко затаювала той український опір, а зокрема заперечувала його державницький характер, то все ж таки вісті про діяння ОУН і УПА досягли також людей у країнах Заходу. Ці вісті підтвердили, що українське державницьке питання живе і що окупант в Україні залишається далі тільки окупантом, а не законним посідачем української території.

Під польською окупацією

До поширення знань про це на Заході причинилася великою мірою збройно-політична боротьба УПА й рев. ОУН на українських землях, що їх привласнила собі комуністична Польща за допомогою Москви. Оскільки варшавська влада, вже з 1944 року почавши, взялася виселювати з Холмщини, Підляшшя, Перемищини і Лемківщини українське населення, то УПАрмія мусіла обороняти своїх братів і сестер перед цим ґеноцидним пляном. А він звався: »Польща мусить мати однорідне населення на всій своїй повоєнній території, тому українців треба переселити...«

І на тих землях повторилася історія розвитку УПА на Поліссі й Волині в роки 1942-1943, коли то довелось обороняти українське населення перед нападами гітлерівців і сталіноросіян. Ті оборонні акції з'єднали для УПА місцеву молодь, що добровільно йшла у відділи УПА та в самооборонні боївки ОУН. Цим самим розширилась база підтримки серед місцевого населення — організаційно, матеріяльно й інформаційно.

Результат: нечисленні відділи УПА на цих окраїнах своєї батьківщини майже три роки ставили чоло всій польській державі, що мала активну підтримку й допомогу Советського Союзу та Чехо-Словаччини. Адже після загибелі віце-міністра оборони Польщі ген. К. Сьверчевського від пострілів вояцтва УПА, ці три держави уклали спеціальний «потрійний договір» проти УПА. Введення регулярних дивізій польської армії у ці бої (принаймні чотири дивізії) при співдіянні советоросійських поліцейних дивізій вздовж річок Сян і Буг та чехо-словацьких гірських і поліцейних бригад у Карпатах не дало наміреного результату. Основних сил УПА не знищено, бої тривали сім місяців і привернули увагу громадської думки Заходу зокрема після того, коли окремі відділи УПА і бойовиків ОУН прорвалися з «трикутника смерті» — одні на схід, в Українську ССР, а інші на захід, в американську зону окупованої Німеччини.

У збройно-політичному й національно-інформаційному аспектах це була найуспішніша військова операція УПА — одна з найвидатніших в історії повстанських рухів усього світу.

V. РЕВОЛЮЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ — ПЕРЕДУМОВА УСПІХУ

Хто уважно вивчав історію повстанських рухів та всі революційно-визвольні спроби будь-якої нації скинути ярмо зовнішнього чи внутрішнього окупанта силою своєї «повстанської армії», той знає, що жодна повстанська сила не втримається без допомоги народніх мас. Адже їй треба не тільки сміливців, які поповняли б проріджені лави повстанських відділів, але й треба постійного постачання, без якого навіть найхоробріша військова частина деморалізується і розлетиться або перетвориться у грабіжницьку банду.

Знаємо розмах і занепад повстанських груп під проводом всіляких отаманів на території України 1918 і 1919 років, коли існувала законна українська державна влада і її збройні сили в конституційній структурі Української Народної Республіки. Не маючи ідейного персоналу і позбавлені одного організаційного керівництва, ті повстанські відділи, частини й «армії» (Григоріїва, Зеленого) деморалізувалися, політично блукали за уявними вітряками, часто-густо допомагали московським наїзникам і врешті розплилися в народній гущі. Не бракувало серед них бандитизму, що проявився у своїй найбільш організованій формі у т. зв. армії батька Махна, анархіста і злочинного колаборанта Москви.

Партизанський чи повстанський рух, охрещений істориками як «отаманщина», головною мірою спричинився до військових невдач УНР та до політичної й економічної анархії на тогочасній

українській державній території. Одначе, головна причина тієї анархії була не в тих людях, бо вони були такі, яких виростила царсько-російська тюрма народів. Після її розвалу, їм до рук попала всіляка зброя і вони застосували її так, як вживає її дикун у джунглях: вони воювали з усіми проти всіх.

Цю розбурхану революційними струсами енергію народніх мас повинна була загнудати і скерувати у державницькому напрямку політична організація українських державотворчих елементів. Тим часом її не було. Щоправда, були численні партії, що складалися переважно з групок інтелігентів без масового членства; партії, що свої уявні партійні інтереси ставили вище за негайну потребу організації оборони своєї країни проти зовнішньої агресії; партії, що не додавали нічого конструктивного до будівництва державного апарату, адміністрації, економіки й мобілізації сил, а навпаки: вони своїми доктринерськими вимогами до уряду підкопували його спроможність ефективно діяти. В ім'я абсолютної демократії та своїх соціально-ідеологічних претенсій, усі тогочасні українські партії буквально руйнували українську державу. Ця держава трималася при житті зусиллями вояцтва та ідейних цивільних діячів, а партійці шукали за українською утопією на чужині.

Ні, не тому, що вони були соціалістичні чи фанатично демократичні, але тому, що це були типові інтелігентські кліки всеросійського підґрунтя з великою домішкою анархізму в своїй психіці. Вони не думали про те, що, напр., британський парламента під час війни не переривав своїх сесій ані на один день, уряд постійно звітував йому про своє воєнне діловодство, але жодна партія не відтягнула своїх послів з парламенту, коли не погоджувалася з політикою уряду або якщо її вимог не задовольнила Рада національної оборони. Справжня демократія — це не анархія, а навпаки: вміння обмежити свої прагнення, шанувати волю більшості і, знайшовшись у меншості, як льоаяльна опозиція підперти її зусилля у час, коли йдеться про національну оборону, коли життя нації zagrożене.

Принцип національного обов'язку

Організація Українських Націоналістів з перших днів свого існування зосередила свою увагу на виховання свого членства саме в дусі всенационального почуття обов'язку, мобілізації всіх сил і політично-партійної самодисципліни. Готуючи свої військові кадри — психологічно і на ділі всілякими військовими вишколами — керівники ОУН відверто прирікали собі й народові, що у пригожий революційно-визвольний час вони ніяк не дозволять

на розпорошення народніх сил в ім'я доктринерських групок та отаманської солдатески.

Українська Повстанська Армія виникла, розвинулася, зміцніла і з великим успіхом воювала понад десять років саме завдяки застосуванню того принципу «національної мобілізації та самодисципліни». Свій принцип революційна ОУН здійснювала послідовно з першого дня проголошення і діяння самостійницького уряду у Львові (30 червня 1941 року). Тоді нікого з українських патріотів не відкинено від участі у правлінні, адміністрації та військовій підготовці, а навпаки — застосовано принцип мобілізації національних сил у кожному аспекті і тільки ворожий німецький удар по тому правлінню і по революційній ОУН сповільнив той процес.

Але не припинив його, як це з'ясовано раніше. Революційна ОУН своїми зменшеними (в наслідок арештів) кадрами підготувала військову базу і створила свої власні збройні відділи, спершу переважно зі своїх членів та прихильників. Ці військові кадри — в міру охоплювання нових теренів України — могли вже сприйняти нечленів ОУН і по-військовому виховати їх на воїнів Української Держави, а не солдатів якоїсь партії. Саме члени ОУН найпильніше дбали про те, щоб УПА мала *всеукраїнський* характер і щоб воювала за *всеукраїнські*, а не партикулярні цілі.

Національне горнило

Кадрова структура УПА, діючи немов регулярна армія країни, легко справилася з отаманськими відрухами на південному Поліссі, де в складних умовах суперечних сил (німців, советоросіян, поляків) могла виникнути нова махнівщина навіть без такого талановитого коменданта, як Махно чи Григоріїв у 1919 році. Кадрова структура УПА була спроможна сприйняти в себе і переварити у своєму горнилі різноманітні елементи українського населення: людей відмінних політичних і церковно-релігійних переконань, багатьох українців, що пройшли вишкіл у ворожих арміях — у польській, угорській, чехо-словацькій, а дехто у совето-російській. Успішно інтегрувалися в УПА відділи допоміжної поліції, бо це був ідейний український елемент, що під прикриттям поліційного мундиру шукав за зброєю для використання її проти наїзника. Подібно легко в структуру УПА влилися окремі вояки й цілі відділи «Дивізії Галичина», бо їхній психологічно-національний склад був на тому самому рівні, що й вояцтва УПА. Хто зі старшин УГА та дійової Армії УНР мав відвагу й почуття вояцького обов'язку і, не зважаючи на свій вік, приєднався до УПА, той знаходив там щиру зустріч з боку керівників УПА й ОУН і зайняв керівну позицію в тій чи іншій частині.

Але кадрова структура УПА в її початках та в силі її розвитку могла існувати й діяти лише завдяки існуванню і справному діянню мережі революційної ОУН з її окремим керівництвом. Це ОУН утримувала постійний, живий зв'язок між військовими відділами УПА і населенням. Народні маси були тією «водою», в якій могла жити і плавати «риба» — УПА. Без цієї «води» вона згинула б — з браку постачання й охотників, а між тим її дії також були б обмежені браком інформації про ворога і браком доступу до свого народу. Мотором, що зрушував народні маси і не дозволяв тій «живій воді» застоюватися і затхнути, була саме революційна ОУН.

Хребет і нервна система

А втім, від самого початку до 1954 року на всіх важливіших і ключевих позиціях структури УПА були члени ОУН. Вони, разом з нижчим персоналом, становили хребет і нервну систему всього українського революційно-визвольного руху. А він складався з мережі ОУН (з власною пірамідальною структурою) — як революційно-політичної організації, з УПА — як збройної сили, та УГВР — як всенародного політичного керівництва. Але й те верховне керівництво ініціювали, організували й особисто становили переважно члени ОУН з ген. Тарасом Чупринкою на чолі всіх трьох крайових формацій.

Завдяки тому, що в роки 1942-1952 на українських землях діяла революційно-визвольна організація з максимальними українськими вимогами (на базі актів 22 січня 1918 і 1919), непохитно вірна принципові «національної мобілізації та самодисципліни», енергія українських народніх мас у тогочасних розмірах й умовах не розпорошилася, не анархізувалася, але навпаки: влилася в одне національно-визвольне українське русло. Ось чому повстанська боротьба проти московської надпруги і її союзників протривала понад десять років без ніякої допомоги будь-якої чужоземної сили.

Це великий успіх ідейного членства революційної ОУН та її керівників. Можна тільки жалкувати, що голова УНРеспубліки сл. п. Симон Петлюра не мав підтримки такої політичної організації в 1919 році; бо якщо б вона тоді там існувала, то при його державницькій цілеспрямованості українська самостійна держава була б збереглася всупереч усім ворогам.

Досвід двох поколінь українських патріотів унаочнився зокрема у сорокаріччя УПА і він буде цінний для наших нащадків, якщо ми його їм передамо.

VI. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ХАРАКТЕР І ДОСЯГНЕННЯ УПА

Один із конструктивніших наслідків святкування 40-річчя УПА протягом 1982 року проявився майже всенароднім визнанням всеукраїнського характеру УПА та її справді героїчних досягнень.

В окупованій Україні тільки примусові вислужники чужоземної влади і злочинні колаборанти Москви продовжують плямувати цю армію ідейних українських селян, робітників та інтелігентів, що жертвою свого життя і майна підняли зброю проти двох тоталітарних імперій — німецької та російської. Пересічні українці й українки з притасаним подивом передають своїм нащадкам розповіді про тих своїх земляків, що перемогли найбільше лихо поневолених народів у Сов. Союзі — страх перед силою Москви.

У розсіянні по всіх країнах на п'ятих континентах українські емігранти та їхні нащадки великою більшістю визнають УПА, як найпереконливіший (після 1922 року) доказ прагнення українського народу відновити свою «самостійну, суверенну, ні від кого незалежну державу». Тільки деякі партійці та невдачники, що не спромоглися на подібне зусилля в Україні, далі продовжують підкопувати авторитет незалежної української збройної сили: в ім'я уявних інтересів своєї групи або в ім'я інтересів своїх родичів, які в окупованій Україні займають якісь чиновницькі пости.

З уваги на це постійна боротьба за родовід, честь і славу УПА живим і друкованим словом не сміє в нас послабнути ні на мить; адже навіть цінні метали втрачають свій блиск, якщо занедбати їх. А що говорити про людську пам'ять, яку пробують затьмарити численні вороги української державницької справи.

Тому варто присвятити декілька думок питанню «всеукраїнського характеру УПА», якого побіжно торкалися всі автори статей і доповідей з приводу цього славетного сорокріччя. Найчастіше підкреслювали вони обставину, що, мовляв, у бойових частинах УПА були не тільки члени і прихильники революційної ОУН, але й також старшини й вояки з кол. армії УНР та навіть «вояки і старшини советської армії», що вирвалися з німецького полону і приєдналися до збройних відділів революційної ОУН. Це мав би бути найпереконливіший доказ загально-українського характеру УПА.

Звичайно, тих даних ніхто не заперечує, бо провід і вся мережа революційної ОУН в роки 1941-1943 наполегливо шукали за такими військовиками і намагалися приєднати їх до всеукраїнської справи. Але свої збройні відділи революційна ОУН організувала на почутті загальнонаціонального обов'язку свідомих свого українства одиниць, а не на тому, з якої області вони виводили свій рід або в якій чужинецькій форманії вони вишколювалися.

Всупереч усім чужинцям

Регіоналізм все ще покутує в думках багатьох вільних українців, що далі вважають: оскільки в якійсь політичній групі чи в збройному відділі немає людини з Києва, з Полтавщини, Криво-ріжжя чи Херсонщини, то ця група чи той відділ не може мати всеукраїнського характеру. Так немов би добру страву не годиться звати стравою, якщо її не приперчити заморським перцем.

Тим часом національне усвідомлення своєї державницької справи і готовність боротися за всеукраїнські ідеали, а не партійність чи регіональність визначають всеукраїнський характер відділів. Перші збройні відділи на Поліссі й Волині складалися майже виключно з мешканців західноукраїнських земель. Були серед них і люди з військовим вишколом. Одні, наприклад, з польської армії, інші з німецької тощо. Однак це не значить, що польська армія чи німецька причинилася до постання УПА. Навпаки: польська влада пляново виключала українців від старшинських курсів. Через ту перешкоду проскочили тільки нечисленні одиниці, між ними Роман Шухевич, Сергій Качинський (Остап), Юрій Лопатинський (Калина) та інші, що основні знання військового діла придбали всупереч ворогам-чужинцям.

Те саме треба сказати і про інші регулярні армії. Ані німці, ані совето-росіяни, чи навіть чехи не мали наміру вишколити своїх громадян українського роду на майбутніх повстанців в Україні. Навпаки, вся ідеологічно-політична індоктринація в червоній армії була і є спрямована на виключення такої можливості, як боротьба українців за незалежну українську державу. УПА не завдячує нічого чужоземним збройним силам, бо вони вишколювали новобранців з України для своїх цілей — для оборони й розширення території своїх держав та імперій.

Почуття національного обов'язку

Хто з таких українців, вишколених у цих чужинецьких збройних силах, спромігся вирватись із туману чужоземної ідеології та позбутися почуття рабської приналежності до даної чужої держави і приєднався до революційно-визвольного руху ОУН-УПА, той заслуговує на щире слово похвали. Все ж таки і такий крок даної української людини був тільки виконанням свого національного обов'язку супроти свого народу, а не якимось спеціальним героїзмом. Чому? .. Бо члени революційної ОУН і пересічні охотники, які не пройшли жодної чужоземної муштри (а такі становили більшість в обох формаціях), також вважали такий свій крок тільки виконанням свого національного обов'язку згідно із заповідями Тараса Шевченка, Івана Франка й Лесі Українки.

Підкреслювання обставин, що хтось із старшин УПА отримав свій вишкіл у такій чи іншій чужоземній армії, звучить неначе похвала тим арміям. Це звичайно зневажає честь усіх тих революціонерів і повстанців, які з юности заперечували чужинецьку владу на території України, здерли чужинецькі відзнаки не лише зі своїх чужинних мундирів, але й зі своїх душ, та збільшили собою лави борців за повалення тієї влади і відновлення української.

Якщо колишня примусова приналежність до червоної армії деяких старшин УПА мала б доказувати «всеукраїнськість УПА», то це зневажа для кол. старшин Дійової Армії УНР та УГА, які, не зважаючи на свій вік, приєдналися до УПА і ще раз доказали, що вони — воїни української держави, а не колишні примусові новобранці. Однак і їхня участь в УПА не може бути ознакою «всеукраїнства УПА», бо ця всеукраїнськість визначається чимось іншим, ніж регіоналізм, вишкільне минуле чи пов'язаність з такою чи іншою емігрантською групою.

Всеукраїнськість запорізького козацтва історично визначилась не тим, хто і звідки приходив і в якій формації навчився орудувати зброєю, але виразною українською ідеологією боротьби за українські національно-релігійні, національно-соціальні та державницькі права українського народу.

Всі українці рівноправні

Всеукраїнський характер УПА визначився не так участю в ній українців та українок з багатьох районів, областей і вишкільних формацій, як радше *самостійницьким і державницьким* спрямуванням тих осіб. Що УПА складалася переважно з волиняків, надбужанців, поліщуків, галичан, бойків, лемків, гуцулів, закарпатців і буковинців, то це тільки наслідок геополітичних умов. Якщо б тоді були інші умови (специфічна географія України, пересування фронтів і німецький терор звужували організаційну базу УПА!), то українські повстанці знайшли б щирі підтримку також від мешканців інших земель, а зокрема Чернігівщини і Лівобережжя. А втім, навіть якщо б УПА складалася тільки з лемків або із самих волиняків, то вона була б *всеукраїнською армією*, а не партійно-регіональною.

Бо політична і суспільно-економічна програма УПА, обґрунтована головню авторами середовища революційної ОУН і доведена до відома населення переважно людьми мережі тієї ж ОУН, була прийнятна для всіх прошарків українського населення. Готовість своїм життям обороняти цю програму проти двох наїзників на Україні переконала те населення, що УПА як збройна сила, а революційна ОУН — як політичний двигун тієї щироукраїнської

військової формації, воюють не за особисті ані не за групові інтереси, а тільки за *право всього українського населення правити собою по своїй волі у своїй суверенній державі*.

Це виразно говорить про ідейно-політичну, організаційно-військову та інформаційну високоякісність усієї триєдиної структури українського визвольного руху в роки 1942-1952. Ось чому тій структурі, а зокрема УПА, пощастило без ніякої чужоземної допомоги перетривати одне десятиріччя у відкритій збройно-політичній боротьбі проти Росії та її союзників. Зважитися на таку боротьбу і проводити її — дуже тяжко, але ще тяжче здобути для тієї боротьби підтримку значної частини народніх мас на тривалий час.

УПА досягла цього у найнесприятливіших геополітичних умовах та в непригожій міжнародній обстановці, бо її характер був всеукраїнський в кожному аспекті її формування й цілеспрямованості та ґрунтувався на почутті рівновартності всіх українців із кожної української землі.

ВІІ. РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНА СПАДЩИНА УПА

Розвинувши і вдосконаливши свою організаційно-військову структуру в 1942-44 роки, Українська Повстанська Армія перетворилася з окремих регіональних військових з'єднань у справжню революційну армію — в окремий від широкорозгалуженої мережі революційної ОУН збройний організм. Подібно, як регулярна армія нормальної держави має на меті охороняти конституцію і цілість своєї країни, так і УПА мала завдання охороняти революційну конституцію революційної України (себто: основний закон УГВР з липня 1944 року) та її населення перед окупантами української території. В цілому, ішлося про те, щоб ті окупанти не зажилися на загарбаних українських землях і щоб не придбали права на володіння ними в силу за давнього завоювання.

Підкреслена революційність УПА має не тільки значення фрази. Це чесне звання, на яке УПА заслужила собі своїми збройними операціями, своєю політично-військовою теорією і психологічним складом свого вояцтва. Про революцію в ідеалізованих формах і про її потребу зокрема в Україні говорили й писали багато, з 1917 року почавши, але мало-хто на ділі проводив її тоді й опісля в Україні. А сьогодні на еміграції навіть декотрі колишні революціонери переставили свою стрілочку на еволюційні рейки. Вояцтво УПА, з допомогою революційної ОУН, на ділі творило революційну обстановку.

Характер, спосіб постання, тактика і стратегія військових дій УПА мали повстансько-революційні властивості, що характери-

зують кожну справжню народну армію. В структурі та військових операціях УПАрмії знайшла своє втілення українська націоналістична військова доктрина, над проблемами якої замислювалися і над розв'язкою яких працювали такі військовики ОУН, як М. Гузар-Колодзінський, Р. Щука-Шухевич, В. Шелест-Сидор, С. Остап-Качинський та інші. У своїх міркуваннях і діях вони, звичайно, використали досвід регулярних армій УНРеспубліки та партизансько-повстанського руху на території України й інших країн, охоплених у той час революцією. Не без впливу на їх думку були праці ген. Марка Безручка, одного з кращих генералів гол. отамана Симона Петлюри.

Психологічна настанова вояцтва УПА була революційна з першого рішення даного українця: зірвати з примирливим підходом свого суспільства до безпосереднього окупанта і в збройному відділі шукати для себе місце в бою за відновлену українську державність — відновлену революційним актом 30 червня 1941. І кожен вояк УПА, рано чи пізно, усвідомляв революційну тактику своєї армії: перетворити Україну в незліченну кількість фронтів для окупанта й не дозволити його суспільним і політичним установам вкоренитися в українському суспільстві.

Очищення вогнем

А це означало також відроджувати духа опору в самій українській нації та ліквідувати наслідки вікового поневолення України росіянами — білими й червоними. Саме революційно-військовими операціями проти ворога на території України можна випалити оте рабське почуття залежності побутово-культурницького українства від росіян-державників й імперіялістів. Щоб згоріло в українських душах те, що — згідно з його власним щирим свідченням — «згоріло в домі» М. Грушевського 1918 року в наслідок гарматного обстрілу Києва під час наступу банд Муравйова: наївна віра українських інтелігентів й інтелектуалів у можливість спільности визвольних інтересів українців та росіян ліберально-лівого напрямку.

Сама ідея самостійної соборної української держави являє собою революційну концепцію — перебудови східної Європи не шляхом переговорів і домовлень, але шляхом революційних діянь поневолених народів, — писав у підпіллі керівний діяч ОУН, УПА й УГВР майор Петро Полтава. І він, як другий складник революційности українського націоналізму — а далі й УПА — ставить «боротьбу за відродження духовости українського народу» й перетворення його у «вільного господаря на своїй землі», з «психікою фанатичного борця за справу самостійної України...»

Цим заторкнено питання спадщини УПА, спадщини революційно-визвольного характеру. Якщо б УПА мала на меті тільки де-

який час ставити збройний опір наїзникам, завдати їм тяжких втрат у людях і в матеріалі та здобути певну вояцьку славу, то УПА ледве чи відрізнялася б від своїх попередників бунтарів, партизан, повстанців чи й навіть від боями знеможених армій УНР, що обороняли територію й державну українську конституційну владу. Але УПА — збірно (в цілій своїй організаційно-військовій структурі) та індивідуально (в кожному воякові) намірялася революційними методами поборювати окупантів і водночас із мас мирного люду — нащадка дулібів — створити свідому своїх прагнень і цілей українську націю, рівновартної з іншими націями на будь-якому континенті.

Власним шляхом

А це означає: революційне відокремлення українців від будь-яких «традиційних» пов'язань з дотеперішніми панівними націями (поляками, росіянами, угорцями, німцями та іншими) і ставлення української державницької справи самотужки без страху, що, мовляв, українці будуть ізольовані і власними силами не здобудуть нічого.

Успішність і людську гідність революційного поступування членів революційної ОУН і УПА хоч-не-хоч мусів схвально відмітити навіть А. Солженіцин, коли він описував неймовірно низький рівень людських взаємовідносин у концтаборах ГУЛагу. Там російська влада правила через донощиків і злочинців. Щойно коли в ті концтабори прибули полонені вояки УПА й бойовики ОУН — здорові духом і тілом борці з українських лісів, тоді в таборах атмосфера змінилася докорінно. Українські патріоти-державники не дозволили злочинцям і донощикам тероризувати себе і викорінили ту погань, виплекану російською державною традицією. Не тільки українські, але й також в'язні інших національностей частинно відзискали людську гідність. Тоді можна було поставити большевицькій владі опір у формі страйків, що здивували Захід.

І ще один зразок самостійницького підходу до власної справи. Коли в'язні російського роду й русифіковані етніки, вподобавши українську організованість, запропонували влаштувати «всесоюзний страйк», себто під одним знаменем «советських в'язнів», українці відмовилися. Вони не хотіли, щоб у конфлікті з московською владою українське зусилля й українська кров, пролита в тому конфлікті, знову йшли на «спільний» рахунок. Бо цим т. зв. спільним капіталом для своїх цілей знову покористуються лише росіяни: українська проблема загубилася б у всеросійській справі.

Таким чином навіть у системі ГУЛагу українське питання висунено перед очі ув'язнених національностей самотужки і цим усьо-

му світові й самим росіянам доведено до відома: повалення большевицької тюрми народів було і далі в інтересах усіх народів СРСР, але боротися за своє визволення з тієї тюрми мусить кожен народ окремо з власної політично-державницької платформи. В тому числі також росіяни, які не сміють далі чужими руками — а зокрема українськими валити стару Росію і будувати нову, ще могутнішу »тюрму народів«. Тому також від росіян вимагається негайної революційної активності, а не самих лише інтелігентських дебат про те, як би то зручніше реформувати Советський Союз і зберегти в ньому всі поневолені народи, тільки на певному »вищому рівні«¹ російського рабства.

Теоретик і практик революційно-визвольної боротьби УПА ма-йор П. Полтава ще 1946 року формулював цей аспект українського народовладного націоналізму: радикальність і силові засоби в боротьбі за УССДержаву при якнайбільш масовому характері тієї боротьби всупереч усім законам окупантської державної влади і її теророві.

Маючи проти себе всеросійську армію, всеросійську поліцію з усіма її тюрмами й концтаборами та поборюючи всеросійську (»союзну«²) адміністрацію протягом восьми років, УПА зберегла і нам передала своє розуміння української проблеми: український народ — це жертва експансії російської нації, яка не хоче залишити України поза кордонами своєї великодержави.

Поставити край цій експансії Москви можна тільки революційною збройною силою й революційними методами, що не тільки підкопали б імперію, але й також переродили б український народ у державницьку націю. Всі інші заходи — це тактика й тимчасові прийоми для того, щоб влегшити досягнення головних стратегічних цілей. Документальні матеріали публіцистів ОУН і УПА та всі звіти й описи боїв на території України 1942-1952 рр. поста-чають багато доказів на це і спонукують кожного читача обміркувати їх та свої думки завершити розсудливими висновками.

VIII. ДЕРЖАВНИЦЬКА СПАДЩИНА УПА

Може воно й так, але... — скаже скептичний читач, а такі читачі на щастя є, бо вони своїми завваженнями спонукують нас ґрунтовно розглядати українські питання і по-новому обороняти їхню суть, — скажімо, що УПА справді має ті всі властивості та досягла певних короткотривалих успіхів; але якою ціною вона окупила їх та які далекосяжні конкретні наслідки тієї кривавої жертви українського народу?

Гідність у безвихідді

Насамперед, втрат у людях, що їх зазнав український народ у наслідок дій УПА, точно визначити не можливо; але вони мабуть не перевищують десяти тисяч вояків та бойовиків, поляглих у боях або розстріляних у полоні. Закатованих у советоросійських тюрмах і замучених у концтаборах архіпелагу ГУЛагу не враховую, бо це жертви, що їх зазнав би український народ навіть без збройно-політичного опору. Відомо бо, що українські літератори, письменники та взагалі інтелігенти наприкінці 1920 років не ставили опору совето-російській владі, але їх тоді розстрілювано і замучувано на каторзі... Так само українські селяни не робили збройного ані будь-якого іншого опору, однак їх принаймні вісім мільйонів Москва заголодила на смерть на переломі 1932-33 років.

Втрати УПА можна б порівняти із загибеллю однієї комплектної армійської дивізії будь-якої країни в одній з більших оточувальних битв. Українців у совето-російських збройних силах загинуло близько два мільйони вояків... а скільки цивільних?.. Понад сім мільйонів! Їхня загибель не дала Україні нічого, а тільки гарантувала перемогу Москві...

Тим часом самопожертва вояків і воявниць УПА та бойовиків і членів мережі ОУН має практичне значення для української державности та для окремих людей українського роду.

Поперше, є аспект особистої гідности людини, яка воліє згинутися навстоячки і не коритися наїзникові на колінах... Подруге, діяв чинник безвихіддя для багатьох людей наприкінці Другої світової війни. Вони знаходилися у безвихідній ситуації... або вважали її безвихідною. Вони не могли погодитися з думкою про залишення своєї рідної землі, а підкоритися наїзникові та йти воювати за його імперіяльні інтереси вони не хотіли... Також іншої можливости вони не приймали, бо це був шлях тюрем і заслання, тяжкої роботи на будівництвах пірамід сучасних московських фараонів. Тому вони добровільно — разом з усім ідейно унапрямолючим елементом революційної ОУН та УПА! — вибрали шлях української честі: *активного опору наїзникові*.

Державницькі мотиви

У скрутній ситуації безвихіддя багато українців зробили це гідне рішення. Але, якими ж мотивами керувався той »унапрямолючий елемент«?.. Адже не самим прагненням »згинутися в боротьбі« та не почуттям безвихіддя... Ясно, що ні. Керівники ОУН і командувачі УПА на різних щаблях своїх структур — разом з більшістю вояцтва і бойовиків — проводили свої збройні й політичні дії з думкою про близькі й далекі національні цілі: щоб завдати

ворогові якнайбільших втрат і захитати його самовпевненість щодо свого володіння Україною...; щоб дестабілізувати окупантський режим під совето-російською і комуністською владою...; щоб примусити наїзника до поступок на користь українського народу навіть у межах фіктивної республіки з назвою УРСР...; щоб зрушити українські народні маси з отупіння, в яке загнала їх московська влада своїм терором і пропагандою...; щоб повернути увагу чужоземних державних діячів до України і спонукати їх переглянути свої погляди на українське питання взагалі.

Залишаючи на боці короткотермінові цілі і навіть довготермінове прагнення визвольного руху переродити весь свій народ революційним способом, треба тут підкреслити, що весь український визвольний рух в роки 1941-1951 мав на меті насамперед головну далекосяжну мету, а саме: *відновити в українському народі історичну пам'ять про своє право на власну самостійну соборну державу і, водночас, відсвіжити в міжнародній юриспруденції законні претенсії українського народу на державне самоуправління на своїй історичній території.*

Сучасна українська держава під видом другої Української Народної Республіки (від грудня 1918 до березня 1921 року), як підмет міжнародного права не зникла немов торішний сніг усупереч московсько-варшавському договору в м. Рига. Держава не зникає автоматично в наслідок окуповування її території сусідньою державою. Агресія (а її допустилася Москва супроти України двічі: в січні 1918 і в січні 1919 року) розглядається всіма юристами й державами, як злочин проти міжнародного права й організованого людства... Екзильні уряди можуть існувати і не втратити своїх легітимних претенсій доти, доки на території їхньої країни є для них підтримка і доки їхній народ не прийме чужоземного володіння та його установ за свої.

Однак, якщо народ у своїх активніших прошарках не буде ставити опору наїзникові, якщо народ добровільно прийме культурно-соціальні та політично-державні установи наїзника, як свої, якщо той народ у всіх своїх прошарках просякне чужинецьким духом і матеріалізмом, тоді його право на власну державність помалу вигасає... Зовнішній світ тоді виправдано трактує такий народ тільки як безформну етнічну масу, для якої вистачає фольклорного кольориту й кулінарно-розважальних виявів своєї самобутності в державній структурі наїзника. А він перестає бути насильником-окупантом, а в оцінці міжнародного права набуває ім'я легітимного власника завойованої території й народу шляхом проживання і задавлення.

Позиція володіючого даною територією завжди сильніша (в праві) від позиції справжнього її власника, що тепер не має наочних дійових доказів свого «власництва». Тим доказом може бути тільки культурно-суспільний, економічно-політичний та збройний

опір. Якщо такий опір є, тоді право поневоленого народу на свою державність не задавниться і наїзник мусить одного дня (кажуть юристи) поступитися: »відновити попередній стан на даній території, який існував до часу завоювання її чужоземною силою«.

Переконливий доказ

УПА своїм збройно-політичним опором у тісній співдії з революційною ОУН саме дала такий *незаперечний* доказ, що відзначався не тільки своєю силою і напругою національних ресурсів (людських і матеріяльних), але й також своїм небуденно довгим триванням. Тому Москва, навіть користуючись маріонетковим київським урядом-підтакувачем, не може вважати себе справжнім господарем України, бо совето-російська влада в Україні не задалася, український народ не втратив своїх претенсій на володіння собою у своїй самостійній державі. Росія далі залишилася наїзником — агресором, злочинцем, що порушив державну суверенність свого сусіда України і мусить врешті колись »відновити попередній стан, що існував на її території до часу московської агресії«.

Боротьба з двома баз

Читаць, звичайно, зробить висновок: значить Екзильний уряд УНР завдяки революційній ОУН і УПА отримав »продовжений термін свого існування«, як прапороносця української республіканської державности у вільному світі... навіть хоча той центр не організував тієї революційно-визвольної боротьби в Україні під час Другої світової війни...

Суворо юридично беручи, то так воно і є: Екзильний уряд державного Центру УНР залишився б офіційним прапороносцем Другої УНРеспубліки тільки символічно і то лише в особах живих діячів того Центру, якщо б в Україні не було під час і після Другої світової війни збройного й політичного руху опору на базі Актів 22 січня 1918 і 1919 рр. Оскільки проголошення самостійницького уряду у Львові 30 червня 1941 року і поступове творення повстанської збройної сили на оборону тієї нової української державности органічно пов'язується з тими актами, то і Державний Центр УНР, посередньо, придбав нові життєві соки в державно-юридичному значенні. Але той центр втратив би своє відновлене право, якщо б його захопили прихильники визнання УССР, як »справжньої держави«.

На щастя, керівні діячі Державного Центру УНР в Екзилі навколо особи през. М. Лвицького непохитно стоять за Січневі Акти і не дозволяють компромісникам звести політичну українську громадськість на шлях до колоніальної області, що зветься УССР.

Таким чином є принципова і дійова можливість оборони української державницької справи на міжнародному форумі з двох співдіючих політичних баз: давньої — УНР, і нової — революційної державности 1941 року з її дійовими установами: ОУНР та УГВР.

Їхня легітимність добре обґрунтована збройно-політичною боротьбою УПА на бойовищах України та в тюрмах і концтаборах Росії. Культурницький резистанс 1960 і 1970 років в Україні тільки доповнив цю боротьбу новими аспектами в нових умовах.

9. КОМПОЗИТНА СИЛЮЕТА ВОЯЦТВА УПА

— Знаєте, що саме нам, молодим, бракує в усіх нарисах, розповідях і статтях про УПА? . . Живого обрису живих постатей вояків УПА та врешті й бойовиків ОУН, що з вояцтвом УПА ділили долю й недолю, невдачі й перемоги. Чому хтось не складе словесного портрету, своєрідної комп'ютерської силуетки того вояцтва? А то за цим загальним окресленням »УПА«, за тим збірним поняттям нам тяжко побачити в нашій уяві живих українців та українок тієї дорогої нам незаляканої України. Тому дехто з наших молодих людей знає більше про латино-американських »міських ґерильясів«, ніж про своїх упівців . . .«

Молодий студент, скороговіркою, переповів свою турботу і своїм запалом оживив дискусійну групу. І справді, — подумав я. Намагаючись представити український повстанський рух, як розвинену й складну структуру — всенародну армію з революційно-політичною базою-мережею, ми створили враження складної машини, за якою не видно живої людини. Того враження не розвіяли навіть нечисленні розповіді крайових і еміграційних авторів, що показують окремі постаті, а не лише організовану групу. Серед тих розповідей твір С. Хріна »Зимою в бункрі« залишається досі неперевершеною спробою дати читачеві індивідуалізовані силуети вояцтва УПА.

А годилося б у 40-річчя УПА також у публіцистичному нарисі описати композитну силуету того, хто зветься »вояк УПА«. Звичайно, за чоловічим іменником »вояк« таїться велика кількість українок, що своїми безіменними подвигами повік ґарантували українському жіноцтву рівнорядне місце з чоловічими войовниками за українську державу і гідність української людини.

Єдність у різноманітності

Вояцтво УПА складалося з доволі різноманітного люду, що відзеркалював зрізничкованість українського суспільства, але без класових суперечностей чи будь-яких інших конфліктних інтересів. Переважно — це селянська молодь, доповнена охотниками

з урбанізованого елементу. Далі — це інтелігенція, в переважній більшості студенти й середньошкільники вищих клас навчання. Деяка кількість молодих підприємців і професіоналістів, якщо вжити північно-американського окреслення: учителі, просвітяни, агрономи, лікарі й дентисти, інженери-лісники, священики, кооператори, журналісти, видавці-друкарі.

Селянська молодь в УПА являла собою патріотичний прошарок, що його виховали такі товариства, як «Просвіта», «Сокіл», «Луг», «Пласт», «Рідна Школа» на традиціях українських армій і запорізького козацтва. Значну частину того сільського елементу становили члени і прихильники ОУН, які прагнули зброєю боротися з ворогом і стати справжніми вояками ідеальної української держави. Ці кадри доповнялися з бігом часу новими охотниками з сіл в міру того, як фронт посувався на захід, а українські землі знову переходили під владу російського і польського окупантів.

В психологічному аспекті, ця селянська молодь і чоловіки середнього віку не мали якихось спеціальних економічних прагнень. Ці люди знали, що українських великих землевласників не було і нема, а їхніми експлуататорами були і є чужинці. Тому не за якісь класові інтереси боровся український селянин в УПА, але за відновлення самостійної української держави, в якій буде справедливий економічно-соціальний лад. Програма УПА та вся її інформація — усна і друкована — давала вичерпні відповіді на їхні запитання. До свого військового й політичного проводу ці селяни-повстанці мали беззастережне довір'я: провідники ділили з ними долю й недолю та боролися не за владу для себе, але за володіння народом, через народніх представників у народній державі.

Командний і провідницький персонал складався переважно з інтелігентів міського й сільського елементу, що швидко в революційних умовах підвищив свої програмові й практичні знання. Українські інтелігенти в УПА (та й у всьому визвольному русі) не мали тих психологічних проблем, якими страждали російські інтелігенти і вихідці з середньої класи в повстанському русі країн Латинської Америки.

Наприклад, інтелігенти в уругвайських герильясах, що звалися тупамарос, подібно, як російська середня і вища класи, страждали на почуття своєї «вини супроти робітництва і селянства». Ці студенти, учителі, адвокати, лікарі й дентисти, актори й журналісти жили заможнo у своїй демократичній державі Уругваї, але через марксистську доктрину вони хотіли спокутувати свою «вину». Вони заповнили клітини тупамаросів, в яких на ділі майже не було профспілкового робітництва. Згодом ці герильяси типу Робін Гуда чи Довбуша перетворилися у терористські банди, що — згідно з директивами Москви — силкувалась розвалити уругвайське су-

спільство і всю країну. Їх відкинув народ і державна влада могла ліквідувати їх доволі швидко, коли тільки армія взялась за це діло.

Українські інтелігенти в УПА — це сини й дочки свого народу, переважно селянського походження, бо й нащадки священичих, адвокатських і лікарських сімей походили в попередніх поколіннях з селян. Коли китайські маоїсти, кубинські, уругвайські герильяси та інші повстанські терористи організовували громадянську війну проти власного суспільства, тоді українські повстанці вели національно-визвольну боротьбу проти чужинців. Своїх земляків доводилося поборювати винятково — тільки тоді, коли вони запродалися окупантові та помагали йому вкорінювати окупантські установи в Україні.

Органічний зв'язок з народом

Інтереси українських інтелігентів і охотників з т. зв. середнього прошарку були тотожні з інтересами селянських охотників в УПА та з інтересами більшості українського населення. Інтелігент зазнавав від наїзників таких самих зневаг та експлуатації, як український селянин. Тому і селянський елемент був безпечний від почуття ворожості до командно-провідницького складу і не мав «пролетарського комплексу», що його мали українські селяни під впливом большевицької пропаганди — «Мир хатам — війна палатам!» в роки 1917-1920.

Українське робітництво на землях України, охоплене рухом УПА, не було численне, бо не було розвиненої промисловості. Все ж такі, робітники, як міський елемент, становили в УПА значний відсоток. Вони ніколи не хотіли бути «пролетарями» і воювали за ту саму «самостійну», що й селяни та інтелігенти — військові і цивільні.

Ця соціальна рівність рядовиків і командно-провідницьких кадрів зміцнювала суцільність УПА, як збройної сили, що на ділі, а не на словах, буквально виросла з народу. Справді, це була збройна рука всього національно-свідомого суспільства — оборонець інтересів народу. Ідейна наснаженість вояцтва УПА була гарантом самодисципліни такою мірою, що мережа ОУН, як рушійний двигун визвольного руху, не мала потреби «наглядати за вірністю війська» так, як це робила і робить компартія у Червоній та Советській армії. Члени мережі ОУН користувалися пошаною вояцтва УПА, бо на тій мережі ґрунтувалася структура УПА і зв'язок збройних відділів з населенням. Знову ж вояки УПА відчували, що мережа ОУН цінить кожного з них, як ідейну українську збройну одиницю без уваги на те, чи той вояк «організований націоналіст», а чи просто собі охотник-патріот.

Державницькі риси

Варто підкреслити політичну відмінність вояцтва УПА від повстанців у старій Україні. Козацькі повстанці до революції Богдана Хмельницького воювали за свої станові інтереси. Опісля гайдамаки, а зокрема опришки не мали політичної програми і являли собою інстинктовні вибухи гніту та бунту пригніченого люду. Вояцтво УПА знало свою політичну платформу, соціально-економічну програму і головну мету: відновити самостійну українську державу або принаймні відновити право свого народу на цю державність — у народній свідомості та в міжнародному праві.

Упівці, як і члени революційної ОУН, були вільні також від т. зв. крутянського психологічного комплексу. Відомо, що бойовий приклад київських студентів у січні 1918 року (їхня готовність обороняти Україну від московської агресії в час, коли там були полки, складені з українців, але «неутральні» в тій ситуації) був важливим виховним засобом у націоналістичному русі. На жаль, цю подію насвітлювано радше сльозоточиво, мовляв, неповнолітню молодь послали на фронт на неминучу загибель. Тим часом, саме в такій ситуації молодь, а не хто інший проявляє найвищу ідейність і готовність умерти, щоб нація жила, щоб збереглася її держава. Тим більше, що оборонці Крут — Студентський курінь і кадети (також молодь) разом з відділом вояків УНР — той бій стратегічно виграли, бо вони на певний час зупинили просування гомельської групи большевиків на Київ.

Визволене суспільство

В роки 1942-1952 українське суспільство вже також не мало того крутянського комплексу і щиро давало — поряд з матеріальною — моральну підтримку вояцтву УПА і революціонерам ОУН в їхній боротьбі. Тільки на еміграції противники збройно-політичної боротьби в Україні лицемірно проливали сльози, мовляв, провідники в краю послали на смерть українську молодь. Таким міркуванням, очевидно, знецінюється ідеалізм, жертвенність і почуття виконаного обов'язку саме в кадрах тієї молоді.

Наочним доказом переборення того «крутянського комплексу» вояцтвом УПА і бойовиками рев. ОУН є слова майора УПА П. Полтави в його статті «Концепція самостійної України і основна тенденція політичного розвитку сучасного світу» з 1946 року:

»Коли визвольні змагання українського народу 1917-20 рр. дали йому одні Крути, то сьогодні, 1946 р., визвольна боротьба українського народу дає йому тисячі Крут. Крутянським побоевищем стала тепер величезна частина території України. Смерть тисяч

борців за волю України сьогодні, хоч як це звучить парадоксально, означає, що наша повна перемога буде вже *завтра*. Український національно-визвольний революційний рух не лежить колодою на розвитковому шляху історичного процесу. Він іде в ногу з тим усім, що доконується в світі. Він є складовою частиною тієї величезної сили, яка сьогодні руйнує старий світ і будує новий...»

Коли ці слова друкувалися в підпіллі в Україні, національно-визвольні рухи щойно підважували колоніальні імперії і ледве чи хто тоді уявляв собі, що через 20 років опісля у світі залишиться тільки одна колоніальна імперія — Росія під назвою ССРСР. А її взявся розбивати вояк УПА, силуета якого ще досі жде на свого мистця-автора.

Ця стаття — лише скромна спроба нагадати читачам про цю потребу.

10. ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Мабуть більшість слухачів доповідей і промов на святкуваннях 40-річчя УПА у вільному світі відчувала певну незручність і навіть збентеження, коли в тій зливі слів — правдивих об'єктивно — ледве чи впала одна крапля інформації про вклад української політичної еміграції у збереження й розповсюдження слави УПА поза межами України.

«Славу» треба розуміти не як честилюбство, але так, як її розуміли наші предки в княжо-королівській та козацько-українській епохах історії України. Те поняття знайшло своє віддзеркалення також у січово-стрілецькій «славі» армій Української Народної Республіки: безінтересовно виконаний обов'язок людини супроти всієї нації в годину її найтяжчих випробувань.

Ані бойовики ОУН, ані вояки УПА не дбали про свою особисту славу: вони навіть втратили свої справжні імена. Вони зі своїми по-запорізьки прибраними іменами-псевдонімами в могили лягли, місця яких ми не знаємо. Вони виконали сумлінно те, до чого закликали їх їхні провідники на різних щаблях. Виконали, знаючи, що й ті провідники не залишать їх самотніми в могилі та не пожаліють свого життя за ту саму справу. Генерал Тарас Чупринка — тільки найвищий рангою видний знак-символ тієї безкорисливої готовності українських націоналістів-революціонерів і вояків УПА.

Тим більше їхня «слава», як борців за українську самостійну державу, могла змарнуватися. Може її засипали б грузи московської та іншої пропаганди, а можливо навіть, що її присвоїли б собі «реформатори» Советського Союзу — росіяни, представивши світові цю боротьбу, як опір «всесоюзних людей» большевизмові, але «без сепаратистських тенденцій».

Орликівська еміграція

З історії відомо: збройно-політична боротьба будь-якого поневоленого народу мусить мати свого закордонного речника — свою політичну еміграцію, якщо хоче запобігти дезінформації про свій рух та якщо прагне капіталізувати своє криваве зусилля морально й політично на міжнародному форумі. Сьогодні ми жалкуємо, що мазепинська еміграція не була численна та що за кордонами тогочасної Гетьманської України не було тривалого самостійницького речника її справжніх державницьких прагнень. Останній з тих діячів був син гетьмана Пилипа Орлика, ген. Григорій Орлик. Ось чому від 1759 до 1914 року в тогочасному світі про Україну та її прагнення визволитися не було серйозного відгуку. Світ визнав російське завоювання України, прийняв до відома твердження Петербургу, що після повалення Гетьманщини в роки 1764-84 народ України «погодився з російською владою і визнав її установи за свої; а тим самим Росія перестала бути незаконним наїзником і придбала »законний титул« господаря України, як частини російської імперії. Бо не було опору в краю і не було українського екзильного центру за кордоном.

Слабкість і невідготованість української заробітчанської еміграції на північно-американському континенті в роки української визвольної війни 1917-1921 рр. не дозволила їй дати краєві таку допомогу, якої він потребував. Частинно з тієї причини змарнувався капітал крові українських армій.

УПА могла знайтися в подібній ситуації боротьби »лицарів абсурду«, хоча її постання, боротьба і спрямованість мали цілком конкретний і виразний характер державницького зусилля, спертого на народніх масах. На щастя, існувала тоді за океаном »стара еміграція« з чималим національно-політичним досвідом. Її зміцнила (спершу в Європі, а потім за океанами) нова хвиля вихідців — утікачів і заробітчан, але й також політичних емігрантів значної зрізничкованості: від членів ОУН, кол. політ'в'язнів, інтелігентів, інтелектуалів і духовних осіб до діячів різних центрів.

Внесок організації

Всупереч усім глузуванням циніків, які й так не вірили в можливість збройно-політичної боротьби проти Москви, ця еміграція стала політичним амбасадором УПА та двох інших визвольних структур в Україні: ОУН і УГВР. Одні безпосередньо, інші посередньо творили присутність тих формацій у західньому світі.

І знову повторилася незбита теза, що: «насамперед організація». Тому, що рев. ОУН діяла *підпільно* ще до закінчення війни і на території німецького Райху, і в окупованих нею частинах Європи, вісті про дії ОУН і УПА та матеріяли про утворення УГВР проникли в гущу примусових робітників та інтелігенції, еміграційної й утікацької. Після закінчення війни — всупереч альянтській забороні публікувати будь-що без дозволу влади, (а зокрема видання проти їхнього союзника, Росії) таємна мережа рев. ОУН почала негайно інформувати вже відкрите українське суспільство в Західній Європі й на північно-американському континенті про раніші та актуальні дії й досяги УПА в Україні.

Інформування чужинців у різних державах почалося буквально з перших днів повоєнного миру. Про деякі аспекти того зусилля членів та прихильників українського визвольного руху (рев. ОУН та УГВР) я пишу в іншому есеї п. з. «УПА в чужоземній пресі 1945-1955».

Тут згадаю лише про революційне інформування й психологічне перероджування маси українських утікачів та емігрантів у політичну еміграцію з прихильним ставленням до УПА. Бо, в силу специфічних умов міжпартійного життя, яке почало відроджуватися у вільніших умовах Заходу, більшість української громадськості по таборах ДіПі та за океаном спершу нехтувала збройно-політичною боротьбою УПА. Одні з незнання фактів, а це стосується зокрема українських поселенців за океаном — у США й Канаді. Другі — були недовірками, бо вважали, що всі українці такі самі слабодухи, як вони. А ще інші, переживши сталінське пекло у «прогресивній» Українській ССР, не вірили, що такий збройний опір будь-хто може ставити. А якщо такий є, то про нього «недоцільно» говорити ані своїм, ані чужим...

Не бракувало в тому твердженні калькуляцій із здогадним враховуванням того, що скажуть альянти — великі повоєнні «миротворці» й союзники «наймиролюбнішої великодержави» Советського Союзу. Нічого дивного, що навіть після того, як з України прорвалися відділи УПА в американську зону Німеччини, негативне ставлення партійно-політичних груп до УПА й УГВР не змінилося. На щастя, переважна маса українських утікачів та емігрантів уже тоді прийняла УПА, як загально-українську збройну силу і почали жити її славою. Досяги УПА давали пересічним емігрантам почуття національно-особистої гідності.

А все ж таки навіть у «Маніфесті УНРади» влітку 1948 року не було згадки про УПА і ставлення української політичної еміграції до неї. На запитання «Чому це так?» член Виконавчого Органу УНРади П. Феденко дав мені таку публічну відповідь: «УПА — це нелегальна збройна група, мабуть однієї націоналістичної партії, а

УНРада — це легальна установа демократичного характеру; тому нам не годиться навіть словесно пов'язуватися з УПА».

Згодом, у приватній розмові, президент Державного Центру УНР Андрій Лівницький пояснив мені: »Як президентові, мені незвичайно тяжко балансувати партійні суперечності... доводиться робити компроміси, на які іншим разом я не погодився б. Тепер, в ім'я єдності, довелося піти на такий компроміс, бо соціалістичні партії та одна націоналістична група протиставилися визнанню УПА...»

Щойно повідомлення про смерть ген. Тараса Чупринки 1950 року частинно припинило ганебну полеміку проти УПА і зміцнило зв'язок між українською політичною еміграцією та Воюючою Україною. Вражені численною участю в УПА кол. членів »Плесту«, членство тієї відновленої в екзилі молодечої організації почало щиро підтримувати справу УПА. Цим вони зміцнили акцію іншої відновленої молодечої організації — Спільки Української Молоді (СУМ), що своє призначення знайшла саме в підтримці збройно-політичного руху в Україні, згідно з ідеєю її засновника М. Павлушкова: активно боротися за відновлення суверенної української держави.

Але початковий бій за честь, родовід і славу УПА в перші роки після війни звела революційна ОУН: безпосередньо і через різні установи. Українська Пресова Служба (УПС), а опісля такі часописи, як »Час«, »Українська Трибуна«, »Наша Пошта«; а до того — підпільні журнали »Наш Шлях« та »Український Інформатор«, були тими зв'язковими між УПА в Україні та читацькою громадою на Заході. Бастіоном прихильників УПА й інформації про неї була зокрема Ліга Українських Політв'язнів у Мюнхені.

Бази за океаном

В Лондоні СУБ і ОБВУ, »Визвольний Шлях« і »Українська Думка«, а відтак і »Юкрениєн Ревю« стали другою після Західньої Німеччини базою підтримки для УПА й інформування українського й англомовного суспільства про неї. В США, після довгих хитань і під тиском ООЧСУ, українська громадськість стала за підтримку УПА. З посеред кіл народжених у США великі заслуги має на цьому полі, між іншими діячами, проф. Лев Добрянський та Редакція »Юкрениєн Квортєрлі«.

В Канаді часопис »Гомін України« створено 1948 року головню для інформування канадсько-української громадськості про УПА та весь революційно-визвольний рух в Україні. В Торонті, на Зелені Свята 1949 року, влаштовано першу в світі академію-кон-

церт на пошану воякам УПА. Доповідь у програмі концерту (в залі Мессі Гол) прочитав тоді д-р Дмитро Донцов. Ліга Визволення України в Канаді постала з тією самою метою 1949 року. Тоді ж в Америці почала виходити «Національна Трибуна» з тим самим спрямуванням.

Українські політичні емігранти понесли ідею УПА також на австралійський континент і в Латинську Америку. Серед них, як і в Європі та на американському континенті, важливу роль відіграли ті українські священики, які розуміли, що справа Стражданої Української Церкви може втриматися на поверхні українського та міжнародного життя, якщо й на еміграції та Церква збереже свій зв'язок з Воюючою Україною і не промовчить його. Той зв'язок завершився найчіткіше посланнями патріарха Йосифа в роковини 30 червня і Української Повстанської Армії.

Повчальна історія

Історія внеску української політичної еміграції у збереження чистоти родоводу й ідеї УПА, в розповсюдженні інформації про її бойові та політичні успіхи, а врешті у здобутті визнання її за всеукраїнську збройну силу й оборонця революційної конституції революційно-відновленої української державности вимагає окремої дослідної праці. Ця стаття має на меті лише натякнути на цю потребу і пригадати багатьом читачам, що без своєчасної організованої підтримки за кордоном справа УПА могла б швидко загинути навіть в українському еміграційному суспільстві.

Серед загальної політичної частини української еміграції ключову позицію займала і займає досі в цій справі рев. ОУН в її закордонних формаціях та в АБН. Міжнародне визнання УПА, як реального чинника у визвольній боротьбі українського народу, це наслідок ідейної, безкорисливої роботи її членів, її прихильників та всіх тих, що визнали її концепцію за свою.

Висновок відомий, але варто його нагадати: завжди і всюди перемагає тільки ідейна людина, але загальна перемога можлива тільки при наявній організованості заходів таких людей. Збережимо, розвинемо та зміцнимо організацію українських революціонерів, а напевно перевернемо совето-російську імперію і створимо передумови для відновлення самостійної соборної української держави.
